

Baltijas Semkopis.

Apstiejamā:

Redakcijas mājā, Jelgavā, Katoļu-eelā № 2.
Rihgā: Schillinga, Kapteina un Lūkava grahmatu-
bobis un pee kopmana Verchendorff, pilf. Rasku-eelā
№ 13. Zitās pilfēhtās: wifas, grahmatu-bobis.
Uf laufeem: pee pagasta-waldehm, mahjitateem,
stolotajeem, 2c.

4. gads.

Rigā, tani 6. septembri.

Maksā:

Ar Peelikumu: par gadu 3 rub., par 1/2 gadu 1 r. 60 t.
Bez Peelikuma: par gadu 2 rub., par 1/2 gadu 1 r. 10 t.
Par peesuhstichanu ar pastu uf latru esemplari, ween'
alga waj ar jeb bej Peelikuma, jamatā 60 kap. par g.
un 35 kap. par 1/2 g. Sludinajumu s peenem wifās
apstiejamās weetas pret 8 kap. par sifhtu rindinu.

№ 36.

Rihds ar Baltijas Semkopi ik nedelas isnahf Peelikums ar stahsteem un derigu laika-fawekli;

maksā 1 rub. par gadu, 50 kap. par pusgadu.

1878.

Saimnezibas nodaka.

Semes fahrtiga ruhgschana un „pahrruhgschana.“

Si peedshwojumeem katram semkopim buhs pasihstams, ka semes ruhgschana preefch lauku pahrlaboschanas ir no loti leela swara. Bet turpreti jo masak pasihstama leekahs buht semes „pahrruhgschana.“ kas loti maj kluhst eewehrota, kaut jo ta semei war loti skahdiga buht.

Kad seme meerigi guk un gaisam eespehjams pilnigi peetift, tad eesahfahs, ta fauktā ruhgschana. Jo bagataka nu ir semes kamara ar melno (humus) semi, jo irdenata un staidrata ir wirskahrta un preefch tam jo filts gais un wajadfigs mitrums atgadahs, — jo ari ruhgschana tad ahtraki eesahfahs. Tapat ruhgschana eestahsees jo wehlafi, ja pee semes buhs maj melnās semes, kad kamara ir mahlaina un wirskahrta zeeta un kunkulaina un ari ja fausaks un aufstaks laiks atgadahs. Ka redjams, ruhgschanas ahtrums un lehnams atlez weenfahrt no paschas semes darboschanahs un saweenoschanahs un otrfahrt no klimata un gaisa. Jo ne-isdewigafi nu ir gaisa darboschanahs un semes saweenoschana ar humus, mahlu, kalki un smilkti, jo ari ruhgschana wehlaf eestahjajs. Semkopis zaur ruhpiigu apstrahdaschana semei gan eespehj pee ruhgschanas palihdsjet, bet ne wis to latra brihd pehz gribas un patifschanas ifraudset. Ruhgschana war noiikt maj nedelas, bet daudfreif preefch tam ir mehneschi wajadfigi.

Ja lauks ilgati meerā stahw un seme ruhgschanas laika ilgati tahda buhshana paleef, tad atrod, ka seme ir pa datai pahrlabota, bet ari pa datai daschi fliktumi eeraduschees. Zeesas ne maj nerehlinot, wispirms warehs pahrlcezinates, ka pehz nedelahm waj mehnescheem daschas zitas dsikafnainas nesahles ir eeraduschahs p. p. mahlu semē: uschnas un tinekli (Winde). Bet wehl jo skahdigati, ne ka schihs nesahles ir leels bars daschadu kustonu (drahtes tahrpi, semes tahrpi, semes blufas 2c), kas nekustinata seme netrauzeti attihstahs un jo leela wairuma eeweschahs. Un jo leelaka mehra ruhgschana peenemahs un uftura weetu zaur to scheem daschadeem kustoneem jo patifamu padara, jo ari leelaka mehra un isdewigafi wini pawatrojajs. Weidsot eeronahs wehl trescha augeem skahdiga buhshana; ja pehz ruhgschanas seme paleef pa daudj ilgu laiku nekustinata, tad wif labumi, kas zaur ruhgschana panahkti, — pahrpwehrschahs nederiga buhshana. Pareisi isruhguje seme, ir lehna, patifkama un tomehr faturiga; ne pa daudj mitra, ne ari pa fausu, kur preti pehz isruhgschanas ta paleef nefaturiga, zeeta; pasaudē wajadfigu mitrumu, paleef fausa un pee ezeschanas pa daudj fasmalzinajajs. Rahds slaw. semkopis saka: „ja ruhgschana riktiga laika ne-ifleeta un seme atstahj pahral par wajadfigu laiku meerā, tad ta kluhst zaur leetu fazeeteta waj zaur fausaku waj aufstaku laiku atkal kopā fawilkta.“

Uf schahdu wifsi, ta fauktā „wezā semē“ ihpafchi, kad ta pahruhguje, teef sehklai trihsfahrtigi skahdeta: weenfahrt zaur nesahlehm, otrfahrt zaur kustoneem un treschfahrta zaur pa daudj leelu irdenumu un smalkumu. Kad nu pirmais fliktums jau pagehr pilnigu usmanibu, tad wehl jo leelaku wehribu wajadsehs greest uf kustoneem un uf nepareisu semes sagatawoschana. Ilgati nekustinata seme, kur kustoni eeraduschees, — eesehteem rapfchu augeem semes blufas leelās bars noehd lapas un semes kahruri tos noehd pa wifam; kweescheem,

meescheem un aufahm drahtes tahrpi ir loti skahdigi, kas ari kartupelus nomaitā, teem dihgus noehdami. Ne masak skahdiga, ka schee ruhguma pawadoni, ir ta buhshana, ko ar „pahrruhgumu“ apfihmē, preefch salmu augu eesafnoschanahs un tahlal attihstichanahs; ihpafchi kweescheem, meescheem un aufahm. Ka leekahs, rubseem schi buhshana ir jo masak skahdiga. No pa daudj leela irdenuma no semes smalkuma, augu fahnes loti sekli seme stahw un steebri newar pilnigu stingrumu un resnumu fahweegt. Ka saprotams, augi tik sekli seme un bej wajadfiga fatura war drihs fahrist; daudfreif tee pat tik sekli eesafnojuschees, ka ar ifkapti pee noplausechanas tos ar wifu fahni ifrauj.

Pee kweescheem, meescheem un aufahm schahds jellums ne reti atrodams un mehli pee tam newar it ne ka lihdsjet, jo semei truhst wajadfiga stingruma, ka to minete augi pagehr.

Lai pahrruhgschu seme waretu atkal pahrlabot, tad ar arschanu ne buhs tik taupigam buht, zaur ko ari nesahles un seme eeweschahs kustonus isnihzinahs. Masch buhs loti derigi, ka seme, ja ta isruhguje un sehshana wehl ne-eesahfahs, pehz katras isruhgschanas no jauna usar. Uf arschanu war, — weenalga waj dsili waj sekli — junijs jeb julijs mehnesi isdarit. Pahrruhgschu seme berehs preefch sehshanas puslihdj dsili usart. Rinku-bluku (Ringelwalze) isleetaschana preefch seme fahpeeschanas tad ir wajadfiga, kad sehjas seme pa daudj irdena waj ari kad lauks beeschi un neriktiga laika apstrahdats, waj ari kad ruhgschana pa daudj ilgu wilzinata. Rinku-blukis dod semei ne ween wajadfigu stingrumu, bet isposta ari seme esofchus kustonus; pat pelehem schi bluka spehja ir nepatihlama.

Ka ihsta ruhgschana jo ahtraki panahlama un ka no semes pahruhgschanas lai issargajajs, naw eespehjams nosazit. Scheit tikai peedshwojumi un eewehrojumi war lihdsjet, ka no skahdes — tik lab uf weenu ka otu pufi — waretu issargatees. Ne ween zita fina zilwelu fahfihwe, bet ari lauku apstrahdaschana uf wifu wifsi ja-eewehro tee wahrdi: „pa daudj“ un „pa maj.“ —K.—

Ka zuhkas issargajamas, lai fatwus siwenns ne-ehd.

Lai zuhkas no siwenu ehshanas, — kas daudfreif noteef, — waretu issargat, tad gau zuhfu audsetajeem berehs schee lihdsjekli:

1) Pehz tam kad siweni peedsimst, wineem tuhlin stuhra jobi ja-ifrauj. Siweni peedsimst ar peena (stuhra un kerameem-) jobeem un schee ir warbuht tik tiwu weens pee otra, ka zuhkas pupa-galam jobu starpa naw wajadfigas ruhmes, zaur ko siweni sifhdot mahtei dara jahpes un to uf koschana kaitina.

2) Prasts, warbuht ari nedroschs lihdsjeklis ir tas, kad siwenns, tapat ari zuhkas degunu ar labifu brandwihnu apfimehre. Schi smarscha zuhkas no koschanas notur un kad siweni tikai pahris reifas pee mahtes sifhduschi, tad war drofchs buht, ka zuhka tos wairs ne-ehdigs.

3) Treschais un wifu drofchafais lihdsjeklis ir, kad zuhkai tuhlin pehz dsemdechanas schahdu famaisitu tinkuru eeslej aufst: 1—3 dalas opiuma un 10—20 dalas kampara-garu (Rampfergeist). — Schis mairijums zuhku dara meegainu, un tani brihdi siweni war itin meerigi un drofchi sifht un tad ari nahfoscha laika par wineem naw kobehdatees.

pat pret likumu nofazijumeem, pehz kureem teatrs tikai to drihst ifrahbit un runat, kas no zensures atwehlets. Tadeht tad ar tahdu isturefchan os pahrfahpj neween peeclahjibas likumus, bet ari walsts likumus. Bet ka par tahdu tihfchu un klaiju nofeedsibu laikrafti newar kufu zees, ir gan pats par sewi faprotams, jo neweens gan newarehs pagehret, lai tee zaur tahdu kufuzeeschanu paliktu par lihdsnofeedsneefem. Tadeht mehs fcho eefuhrijumu ari nespehjam atraidit, jehfchu mums firds eefchehlojabs to ne-atraidot, un jehfchu mehs te labpraht ifleetatum zitu kahdu lihdsfekli ne ka atklahjibu pret klaijeem grehkeem. Bita lihdsfekla mehs te nesinam pret fcho teatra-sehrgu, kas no Rigas Latw. beedribas teatra pahrnahkufi us Jelgawu, zeel teitan tureenes teatra „direktoris“ us teatra dehteem ifrahda, ko winfch fhini fina mahf. Un ne mafak ar dsiku noschehlofchanu mums japeefihme, ka ne Rigas Latw. beedribas teatra komitejai, nebj ari tai „fwehtku komitejai,“ kuras teatra isrihfchana no paschas publikas ta teel noteefata, naw bijis eefpehjam, fcho sehrgu ja ari ne isnihzinat, tad jele til tahlu apipeest, ka naw jafaunahs Lat. teatri apmeklet.

Selsinjors. Dimi gandrihs 5 g. wezi dwihnihschi, is Baltamas, ogas lasot mefcha apmalbijuschees. Pehz wairak reisu mellefchanas tomehr nebija eefpehjam behrnus atraht. 17 deenas pehz behrnu pasufchanas no pagasta pufes atkal melleja pehz behrneem un fhoreij ar labaku sekmi. Behrnus atrada, bet meitene ihfi preekfh tam jau bija nomirufe. Puika fuhdsjees ka tam aufst esoti un ehst gribot. Ta tad mafee behrni gandrihs puspliki 17 deenas bej ehfchanas un no aukstuma moziti mefcha zeetufchi.

Kiewa. 24. augusta apzeetinaja Kiewa us dselshzela wihreefchu drehbhs gehrbufchos dahmu, kas ihfi preekfh tam no Ddesas bija abraufufe.

— Kahds jaunhs wihreetis un feeweetis, kas abi flimneeku mahja bija deenesta, nodomaja prezetees. Ehdeens un dsheereens preekfh kahfahm bija fagahdats. Deenu preekfh kahfahm jaunais pahris aifgahja ar waijadsigeem papihreem pee preeftera un luhdja, lai winus falaulajot. Bet zil leela bija winu istruhfchanahs, kad preefteris atbilbeja, ka bruhfgans nepilniga wezuma deht newar tapt laulats. Jaumais pahris gan gahja pee otra preeftera bet dabuja to paschu atbildi. — Repatifikhana bija leela. Ko nu bija darit; wis bija apgahdats un weefi eeluhgti. Ne kas ne-atlika wairak, ka kahfas noswinet un laulafchanu nahfofcha gada nolikt, lihds bruhfgans buhs fahneedsis waijadsigo wezumu.

Orele. Kahds Buchostow k. nesen Orele mirdams atstahjis 580,000 rubtu un zaur testamentu tos nowehlejis Montenegrijas firsta walftei, ar to nofazijumu, ka kapitalas preekfh bankas eetaifes ja-ifleeto. Weena dala no bankas eenahfchanahm tad fkolahm un stipendijahm lai nahf par labu, otra dala nabagakahm Montenegrijas meitahm, kad tahs apprezahs.

Storiza. (Tweras gub.) Nesen pahrnahza kahds faldats, kas beidsamaja kara bija lihdsi zihnijees, fawa dsintenes fahdscha. Ne-pasihstama balsi pee fawa tehwa mahjas peeclauwedams, faldats luhdja nahfsmahju, ar to nodomu, tikai no rihta fawejeem dotees pasihstams. Durwis kluwa atwehrtas un faldatam gutas weeta eerahdita. Us jautafchanahm no kureenes nahf. faldats ar pahrgrofitu balsi, nowehrstu gihuti atbildeja, ka tas kara bijis un tagad no eekrahtas lones, ko ar weenu selta nauda imakfatu dabujis, mahja pahrnahfdams gribot fawu fainneezi eetaifit. — Stahfihhana eefairinaja fainneeka naudas fahribu un tas ar fawu jaunako dehtu apnehmahs faldatu nogalinat un naudu peeafawinatees. Ka nodomaja, ta ari isbarija. Breesmigeer nohta gulofcho faldatu ar zirwi. Pehz fchi grehtu darba abi fleplawas iswilla faldata lihki ahra, lai to waretu paslehpt, bet zil leela bija abu fleplawu istruhfchanahs, kad tee nogalinato pasina — weens par fawu brahli otrs par fawu dehtu. Istruhfchanahs bija til leela, ka tee abi teefai nodewahs.

Morfchanfka. Schini wajara Morfchanfkas aprinti iszhlahs Sibirijas lopu mehris no kam kahdi 70 firgi nosprahga. Ka sinams nosprahdsis firgs ir ar wifu ahdu ja-aprot, lai mehri jo tahlal ne-

isplata. Bet fcho peenahkumu dahchi semkopji negribeja ispildit un mehginaja mafakais tahds gabijums firga ahdu glahbt. Repareija nahfa leetofhana teem tomehr atnesa nahwi. Zaur kahdu neezigu, no nahfa eegreestu wainu gifte faweenojabs ar afnihm un diwi atrada ahtru nahwi.

Odesa. Schinis deenas no waldofcha Senata ijnahzis ufas, kas nofala, ka privat perfonas ne kahda wihse naw atbildigas par ap-wainofchanas un lamafchanas raksteem, kas zaur zensuri gahjufchas. Par tahdeem raksteem pehz mineta ufasu ir tikai zensure ween atbildiga.

Jenifeiffa. Rihta Sibirijs tagad dahhadas weetas atrastas 63 jaunas selta-bedres. 49 bedres efot Jenifeiffas gubernas.

Politikas pahrfkats.

G. M. Rigas, 4. septembri. Wahzijas parlaments 28. augusta kluwa atklahts zaur grafu Stolbergi, waldofcha krona-mantneeka wahrdas. Trona-runa, ko pee atklahfchanas katru reisi preekfh lafa, fhoreij tikai tos likumus peemineja, kas fihmejabs us fozialdemokratu fawaldfchanu un ko wezais parlaments nepeenehma. Waldiba zerot, ka fhis parlaments tos peenems. Par presidentu, kas katru reisi no jauna jazel, kad parlamenta lozekli no jauna eezelti, iswehleja atkal Fordenbecka fgu, kas nosihme, ka parlaments meerigi un ar apdomu fawus peenahkumus ispildih. Par fapulzes darbeem fhodeen wehl ne ka newar finot. — Midhada atpakal-ajinaschana us Konstantinopoli politifikas fina ir deefgan eewehrojama. Ka sinams, Midhads Pascha naw Kreemu draugs, bet wairak ihfis patriots, ne ka muhsu eenaidneeks. Us patriotifma winfch preekfh 2 gadeem nepeenehma Konstantinopeles konferenzes spreedumus, Kreemu politikai ne-ustizedams un no Angteem turpretim palihgu nefagaididams. Bet tagad tahs leetas stahw glufchi zitadi. Nobeigtas kara augli peerahda deefgan gahfchi, ka Anglijai bija tikai paschigi noluhki, bet ne wis prahta Turkus glahbt. Turpretim Kreemi ari pret fawu eenaidneeku ir isturejuschees brihwprahgtigi un fchehlprahgtigi. Midhads Pascha, fawas tehwijas waldfibas-grofchus no jauna rofa nendams, wispirms gan fhis buhshanas eewehros un tadeht fawu stiprako atpaidu wairs nemellehs pee Angteem, bet pee Kreeweem. Winam peekritihs wisa ta Jaunturku partija, kas lihds fhim pret Kreemiju til asi isturejabs, un zaur to Anglu spehks Turku politikas gan fanems nahwigu duhreenu. Ka wifas fhis leetas un buhshanas ari muhsu politikas-wihri eewehros, ir gan lehti protams. — Ta tad ar Midhada pahrnahfchanu jafagaida eewehrojami pahrgrofitumi austruma politikas. — San Stefanas un Berlines meera-lihgumus Turki nu pret muhsu tehwiu pilnigi ispildijufchi un no muhsu kara-pulkeem jau kahdi 35,000 wihru ir pahrnahlfufchi tehwijs, wifur ar godu un mihlestibu usnemti un pazeenati. Ari wirskomandants generalis Todlebens drihs pahrnahfchot Ddesa. (Ka dahdas awifes fino, winu eezelfchot par Warschawas gubernatoru, bet tas gruhiti tizams, jo Todlebens kara-waldfiba gan daudj sekmigaki fawai tehwijai warehs kalpot, ne ka fhini weeta). Bet ka nu muhsu pulkeem Turkos wairs it ne kahdu darifchanu neuhutu, to newar wis fazit. Ne ween ka teem wehl japaleel abas Bulgarijas (weena, fhijpus Ballana, kur patfahwiga walfs dibinata un kuras weetneeki efot nodomajufchi par fawu firfu eezelt generali Ignatjewu, kas pa tam no muhsu Keifara pazeltis grafu kahrtas, — un otra, winpus Ballana, kur kfristigs gubernators eezetams sem Turku wirswaldfibas), lihds tur waldfibas kahribu pilnigi buhs nodibinata, — bet ari Montenegreeschu deht it wif pulki us mahjahm wehl newarehs nahft. Ka sinams, tee bija muhsu ustizigakee un duhshigakee kara-beedri un tagad nu Turzija waj nu negrib, waj nespeh Montenegrijai atdot tos semes-gabalus, kas tai pehz Berlines lihguma peeस्पreefti. Jau fenak mehs sinojahm, ka wini fcho fawu teefibu ar waru grib isfarot, bet til weegli tas ne-ee, it ihpaschi tagad, kur zaur Mehemedas Ali Pascha nahwi Albaneeschi pa wifam fatrazinati. (Mehemedas Ali no fultana bija fuhfitts, Albaneeschus ar labu pee tam peedabot, ka tee fawai jaunai waldfibai padotos). — Greekijas leeta knapi ko us preekfh gahjuje, warbuht wehl wairak fajukschi, bet leelwalftis wehl zere us meerigu uslihghichanu un tadeht nogaida. Tapehz tad ari tahs sinas, ka Italija un Franzija Greekeem efot kara-palihgu peeofolijufchas, jausnem koti apdomigi. Tikai kad

